

21. marca. Še le po razgovoru milanskega nadškofa sv. Ambroža z aleksandrijskim škofom Teofilom se je začelo notno postopanje v določevanju velikonočnih praznikov in se je po celem krščanskem svetu uveljavil isti koledar, po katerem se ima obhajati velika noč v nedeljo po prvem pomladanskem čipu. Kateri pa so se vkljub temu držali svoje trme in z judi obhajali svojo velikonoč 14. nizana, so veljali kot azkolniki (štirinajščaki ali kvartodeimani) in bili izobčeni iz družbe pravovernih kristjanov.

In od tistih dob? Naši pravoslavni bratje, ki so bili z nami združeni še do časov sv. Cirila in Metoda, se povečini ne zdaj držijo starega koledarja ter obhajajo svojo veliko noč približno deset dni za nami. Vroča želja nas vseh je pa, da se, kakor v drugih rečeh, tudi v tej zadevi z nami zedinijo, in so si tudi pozadevno najveljavnejši moške že veliko prizadevali posebno med svetovno vojno in še v tekočem letu.

Istotako so pa že tudi premnogi in v vseh stoletjih premostrivali misel, da bi se velika noč obhajala vsako leto na isto nedeljo in sicer ali v nedeljo po začetku pomladi ali pa prvo nedeljo v aprilu. Če bi se glede obhajanja tega

praznika doseglo zedinjenje s pravoslavnicami, bi imeli pri nas po vsej državi isti koledar in istočasne praznike; če pa bi ga obhajali vsako leto enoisto nedeljo, tedaj bi se tudi vedno isti dan v mesecu obhajal vnebohod, binkošti in Telovo ter bi ostalo število nedelj po binkošti in v predpustu vedno enako.

K sklepu tega velikonočnega razmotrivanja pripominjam, da najdeš v vsakem večjem koledarju veliko noč preračunano za mnogo let naprej in ti jo po tem viru napovem za celih deset let naprej z vročo željo, da jih, ljubi čitatelj, vse prav zdrav in zadovoljen včakaš in preživiš. Velika noč bode: leta 1930 — 20. aprila; leta 1931 — 5. aprila; leta 1932 — 27. marca; leta 1933 — 16. aprila; leta 1934 — 1. aprila; leta 1935 — 21. aprila; leta 1936 — 12. aprila; leta 1937 — 28. marca; leta 1938 — 17. aprila; leta 1939 — 9. aprila in l. 1940 — 24. marca.

Če si pa, ljubi prijatelj, podjeten in radoveden, kako se vse to lahko tudi brez koledarja preračuni in najde in če treba tudi za sto let naprej ali nazaj, pa se prilično obrni na — upravo »Slovenskega Gospodarja« v Mariboru, ki bi ti potem enkrat celo reč razvzvala v našem priljubljenem listu.

Haloške narodopisne črtice.

Dr. Fr. Kotnik.

Po Halozah sem nabral leta 1928 precej narodopisnega gradiva; nekaj zapiskov priobčujem v teh črticah.

VELIKONOČNI OBIČAJI.

Presmec. Na Vincekovo jutro pred solncem ureže vsak gospodar par trsov in jih dene »frišate«, da se prepriča, kako bo trta gnala. Če na Vincekovo strehe curlja, bo dosti vinske kapljice. »Rože«, ki jih od Vincekovega »frišajo«, povežejo v presmec. Navadno so presmeci mali, nekateri pa nosijo v cerkev k blagoslovu visoke presmece, ki jih okinčajo s trakovi iz papirja. Presmec je sestavljen iz matprike (maprike), drene, crense, borovice, brinja in live. Nekateri nesejo borovico s korenino vred k blagoslovu ter blagoslovljeno posade v vinograd. Nekaj presmečevih vejic sežgo po hišah, »da hūdi dūh hcoj ne pride«. Mapriko izmaknejo iz presmeca ter jo po blagoslovu zataknejo v vinograd ali na njive.

Presmečev les rabijo za razne stvari. Ko gospodinja »zāčimbo« (zāseko) dela, položi na dno posode križ iz presmeca, na vrh tri križe iz presmeca in pa tri oglje iz ognja, ki ga blagoslovi duhovnik na velikonočno soboto pred cerkvijo.

Ko preti nevihta, zmečejo burklje na križ pred hišo, v peči pa sežgo malo blagoslovljenega lesa iz presmeca. (Sv. Barbara v Halozah.) Ko fant prinese presmec iz cerkve domov, ga vrže na streho. Če tega ne bi storil, bi strela udarila. (Sv. Marjeta na Drav. polju, Sv. Barbara.)

Vūzem ali Velika noč se tudi v Halozah slovesno praznuje. Idi pred veliko nočjo iz Ptuja proti Spuhlji! Ob haloški cesti se vrstijo Zabovci, Markovci,

Nagošenci, Stojnci, Bukovci, ob ormoški pa Borovci, Prvenci, Streaci. Tipi občestnih vasi, kjer se skrivajo še starinske hišice. Vūzem je velik praznik. Zato pa se je treba nanj lepo pripraviti. Hiše in hišice čedno pobelijo, deklino pa jih poslikajo od znotraj in od zunaj. Za to delo rabijo »kolomere« (patrone), ki jih same izdelujejo. Nekateri jih prodajajo tudi na ptujskem trgu. Tudi na Slovaškem opravljajo to delo ženske. Znane so lepo poslikane slovaške kmečke hiše, a tudi naše ne zaostajajo. Motivni slikarij so različni: stilizirane vrtnice, klasje, nageljčki, druge poljske rože, najdemo pa tudi moderne vzorce, stilizirane lilije. Barve so jako pester. Nekaj motivov je preslikal učitelj g. A. Smodič za ptujski muzej. Zunaj je poslikan navadno samo spodnji rob stene, ki ima spodaj ob tleh bordure v raznih barvah, navadno so črne. Za prihod vūzma je vsa hišica svatovsko pripravljena, koliko poezije in lepote je v taki čedni kmečki hišici!

Tudi v Halozah vse hiše osnažijo in operejo. Toda navade, da bi deklino slikale pred veliko nočjo hiše, tam nisem zasledil. Od blagoslovljenega ognja si vzamejo moški ogljene za zāčimbo seboj (glej zgoraj!), da v njo vloženega mesa ne popadejo črvi.

Na velikonočno soboto že ob 9. uri dopoldne začno streljati z možnarji in pištolami. Duhovnik hodi v vsako občino blagoslavljat velikonočno jagnje h križem in kapelicam. Obdarujejo ga s pisankami in klobasami ter dajo od vsake košare po 1 Din. Po blagoslovu ženske v tek, kajti katera prej pride do mov, se omoži. Košare pokrivajo z namiznimi prtji, pisanimi rutami in pečami.

Zvečer pa zagorijo po Halozah in na Dravskem polju »vūzemance«, »vūzenice« (kresovi). Eni jih kurijo zvečer, drugi zjutraj. Kupe suhljadi razvrstijo v obliko križa, monštrance ali pa po vrsti. Pri vūzenicah pojejo, streljajo, igrajo ter skačejo preko ognja. Za »žegen« spečejo ženske »bidrih« (šartelj), potice nadevane z rožiči in orehi, povitice iz zvitega testa in nadevane s cimetom, posušenim grozdem ter orehi. Na veliko noč gredo gospodarji takoj od cerkve ter pokladajo živini. Vsak vol, konj, krava, vsako živinče in pes dobi kos blagoslovljenega kruha. Samo mačka ga ni vredna.

Narodna noša se v Halozah ni več ohranila. »Le fantje pridejo na veliko noč k večernicam še v slovenski ali hrvaški narodni noši«, pravi moj izvestitelj. Hrvaška narodna noša je pač tudi haloška, saj so tudi po Halozah nosili brgeše.

Pisanke barvajo sedaj vse rdeče. Nekateri navežejo na jajca deteljico. Prej so jih z oljem popisali, napis je bil navadno: Veselo alelujo! Botri delijo otrokom pisanke (jajca), drugače jih v Halozah o vuzmu ne obdarujejo. O veliki noči morajo otroci botrom roka poljubljati. Seveda ciganijo tudi v Halozah fantje dekleta za pisanke.

KOP.

Veliko znoja prelije Haložan v vinogradu. A trdo delo je združeno tudi s poezijo. Saj je že naš pesnik Oton Zupančič nekje na to opozoril. Če najde kopač pri prvi kopi mravljo, bo vse leto žalosten, če kačo, ima sovražnika, če kuščarja, jezo. Tudi rdeče mravlje pomenijo jezo. Ko kopači do vrha skopljajo, se kotajo v grabo. »Oštrače« je pa mož, ki kolje špiči. Ta mora ob kopi do biti cvrtje. Ko gre Haložan prosit delavcev, pravi:

»Dva kopat,
eden ošrit,
dva, tri, štirje pa razurit.«

»Razuriti« je zaničljiv izraz za rezanje trsja. — Ko si zvečer ob delopustu počinejo, zapojejo angeljsko češčenje. Nato si motike »strūžijo« in s tem ves trud pustijo na zemlji v vinogradu. Za kopače skuhamo ječmenovo kašo, v kateri so skuhanne svinjske noge.

SV. JURIJ.

Sv. Jurij je pomladanski junak. — Pred solncem utrga gospodar divji šipek in ga naveže na križe na oknih. Popoldne navežejo Jūreka (kakega fantka) z bukovim listjem, za pas ima vrbovo skorjo. Gonijo ga od hiše do hiše. Pri tem običaju piska kak fant na pastirsko žveglo. Če še ni ozelenelo, mu navežejo namesto bukovega lista bršljana. »To je znak veselja nad pomladjo«, pravi moj poročevalec. Po hišah dobijo piti, južino, jajca ali denar. Jūreka in godce pogostijo. Navadno imajo godci »šestke« (žveglice z 6 luknjicami). Te žveglice doma izdelujejo. — V jeseni 1928 sem zagledal na travniku pri Podlehniku odraslega pastirja, ki je piskal na žveglo. Stopim k njemu ter ga opazujem. Piskal je razne melodije — med njimi tudi moder-